

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ

UZUN TEZ ÇALIŞMASI

“HAYATI DEĞİŞTİRMEK İÇİN BAŞKALDIRANLAR”

Rehber Öğretmen : Fatma SEVER

Öğrencinin Adı : Doğa

Öğrencinin Soyadı : Ulutaş

Öğrencinin Numarası : D1129048

Sözcük Sayısı : 3938

Araştırma Konusu : Fakir Baykurt'un “Tırpan” ve “Yılanların Öcü” yapıtlarında bireyin başkaldırısının incelenmesi

ÖZ(Abstract)

IB Diploma programı, A1 Türkçe uzun tez çalışması olan bu incelemede, Fakir Baykurt'un "Yılanların Öcü" Ve "Tırpan" yapıtlarında bireyin başkaldırısı sonucu yaşanan birey-birey ve birey-toplum çatışmaları incelenmiştir.

Yapıtlarda başkaldırı olgusu incelenirken yazarın dünya görüşü ve sanat anlayışı da göz önünde bulundurulmuştur. İnceleme; Fakir Baykurt yapıtlarında insan gerçeğinin ve başkaldırı ögesinin incelenmesi ile başlamaktadır. Yapıtlar incelenirken, yazarın yapıtların önsözlerinde belirttiği düşüncelerinden alıntılar yapılmış, bunun yanında Fakir Baykurt'un yapıtlarını inceleyen makalelerden de destek alınmıştır.

Yapıtlarda birey-toplum çatışması, kadının toplum baskısı karşısında direnişini olarak ele alınmış ve bu bağlamda incelenmiştir. Birey-birey çatışması ise, toplumdaki fakir-zengin ayrımı çerçevesinde işlenmiş, çatışma incelemesi içerisinde toplumun maddi gerçekliklerine de değinilmiştir.

Sözcük sayımı: 101

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	3
1. Fakir Baykurt'un Sanat Anlayışı ve Yapıtlarında İnsan-Toplum Gerçeği.....	4
2.Fakir Baykurt'un Yapıtlarında Başkaldırı Öğesinin Birey-Toplum ve Birey- Birey çatışması üzerinden işlenişi.....	8
3. Fakir Baykurt'un; "Tırpan" Adlı Yapıtında Birey-Toplum Çatışması.....	10
4. Fakir Baykurt'un; "Yılanların Öcü" Adlı Yapıtında Birey-Toplum Çatışması.	14
5. Fakir Baykurt'un; "Yılanların Öcü" Adlı Yapıtında Birey-Birey Çatışması....	18
6. Fakir Baykurt'un; "Tırpan" Adlı Yapıtında Birey-Birey Çatışması.....	22
7. Fakir Baykurt'un; "Tırpan" ve "Yılanların Öcü" Yapıtlarında Başkaldırının Benzerlikleri ve Farklılıkları.....	25
Sonuç.....	26
Kaynaklar.....	27

Doğa Ulutaş

D1129048

Giriş

Başkaldırı, bireyin doğal içselliğinde dizginlenemeyen bir gerçeklik taşıır. Günlük hayatında, birey duraksamadan hayatın kendisiyle bir çatışma içindedir ve kişiliğinin doğrularına uymayan olgularla karşılaştığında kendini ya da inandıklarını korumak adına başkaldırır.

Hayatın kendisiyle çatışma içinde olmak, bireyin doğal savunma mekanizmasının bir ögesidir; çünkü birey için varlığını sürdürmek uyumsuzluktan geçer. Yaşadığı çevre içerisinde bir değişiklik yaratmak isteyen birey, toplumla ve diğer bireylere uyum sağlayamadığı zamanlarda, kabullenmek yerine harekete geçmeyi seçerse, çatışma içine girer ve bu karşı duruş başkaldırı olarak değerlendirilir.

Edebiyatın amacı, bireyi etkilemek, ona yeni yaşam deneyimleri kazandırmak ve bireyin duyarlılığını geliştirmektir. Bunu yaparken malzemesi yine bireydir. Bu yüzden de bireyin başkaldırısı başka bir deyişle karşı duruşları edebiyat için çok değerlidir. Bu çalışmanın amacı, Fakir Baykurt'un sanat anlayışı ışığında "Yılanların Öcü" ve "Tırpan" yapıtlarında bireyin toplumla ve bireyle olan çatışmasının nasıl işlediğini araştırmaktır..

Doğa Ulutaş

D1129048

1.Fakir Baykurt'un Sanat Anlayışı ve Yapıtlarında İnsan-Toplum Gerçeği

Türk edebiyatında, insana dair gerçekleri yalın ve güçlü bir anlatımla okuyucuya sunan bir edebiyat ustasıdır Fakir Baykurt . Köy edebiyatının devrimci ışığı eğitime Köy Enstitülerinde başlamıő, Ankara'da devam etmiştir. Köy Enstitülerinde kazandığı toplum bilinci yapıtlarına yansımıştır. Enstitülerde gördüğü eğitim, onun devrimci düşüncelerine temel olurken, köy toplumundan kopmadan özgürleşmesini sağlamıştır.

"...Köy Enstitüsü benim için olağanüstü bir fırsat oldu. İlkokulu bitirdikten sonra gidebileceğim başka hiçbir okul yoktu. Ailemin gücü yetmezdi. Ben okumak istiyordum Enstitü benim gibi köy çocuklarını çağırıyordu.." (Öner, "Fakir Baykurt'un romanları yeniden ")

Diyor Fakir Baykurt. Köy Enstitülerinde başlayan özgürleşme süreci, yazar için öğretmenliğe uzanmıştır. Doğup büyüdüğü ve çalıştığı köyleri, şehirleri ve kasabaları öğretmenlik yıllarında inceleyen Fakir Baykurt, anlatı sanatını kullanarak unutulmuş bu topraklara ışık tutmayı amaçlamıştır.

Doğa Ulutaş

D1129048

“Amacım, her biri birer Karataş olan köylerimizin, günümüzün öz ve biçimiyle dile getirmek, sanatın gücünden yararlanarak tekniğin ve uygarlığın bunca ilerlediği çağda alabildiğine geri, alabildiğine sefil yaşayan bu insanların üstüne dikkatleri toplamaktı.”(Baykurt: Yılanların Öcü,2).

Fakir Baykurt’un romanlarında betimlemelerden çok olay örgüsü ve konuşmalar ağırlıktadır. Yazar, kendi dünya görüşünü ana karakterlerinin konuşmaları üzerinden yapıta yansıtır. Karakter konuşmaları, romanda ana temalardan birini oluşturan karşıtlık olgusuna hizmet ederler. Yapıtın kahramanı ile karşı-kahramanı arasındaki karşıtlık, bu karakterlerin düşüncelerinin konuşmaları üzerinden yapıta yansıtılmasıyla sağlanır.

Fakir Baykurt’un yapıtlarında, karakterler sürekli bir değişim içindedirler. Romanın başında okuyucuya tanıtılan bir karakter, romanda anlatılan olay örgüsü içinde devinim kazanır. Bu devinime Fakir Baykurt olabildiğince gerçekçi yaklaşır. Fakir Baykurt romanlarında “devinim” olgusu örneğin Dünya edebiyatı ustalarından Ivan S. Turgenyev’in yapıtlarında oluşturduğu “değişim” olgusundan farklıdır. I.S.Turgentev’in Babalar ve Oğullar yapıtında karakterlerin romanın sonunda tamamen değiştiğini, farklılaştığını ve yazar tarafından desteklenen görüşün tarafına

kaydıkları görölür. Örneğın, Bazarov'un nihilizmden vazgeçmesi ya da Pavel'in batılılaşmanın yanlışığını dile getirmesi, olay örgüsü içinde bu karakterlerin nasıl

Doğa Ulutaş

D1129048

değıştiğinin kanıtıdır. Fakat, Baykurt romanlarında karakterler böyle bir kişilik değışimine girmezler. Olay örgüsü içinde devinim kazanırlar, ama yapıtın başındaki kahramanın ve karşı kahramanın kişilikleri korunur. Örneğın "Yılanların Öcü" yapıtında, Haceli'nin bir değışim geçirdiğı ve hatalarını fark ettiğı söylenemez. O yalnızca olay örgüsü içinde devinim kazanmış ve yapıtta geçen olaylardan etkilenmiştir. Fakir Baykurt'un yapıtlarında bu devinim olgusunun yansıtılmasında karakter konuşmaları önemini yitirir, çünkü karakterler devinimlerini yapıta yansıtmazlar. Yazar için önemli olan bireyin değışimi değil, toplumun değışimidir.

Fakir Baykurt yapıtlarında öncelik toplumdur. Kişilerden ve onların ayrıntılı portrelerinden çok, yazar kahramanların toplum içindeki rollerine odaklanır. Baykurt yapıtlarında, I.S.Turgenyev gibi ustaların uyguladığı yöntemin tersine, ana konu bireyin nasıl değıştiğı değil, bireyin toplumu nasıl değıştirdiğidir. Örneğın "Tırpan" yapıtında, ana-kahraman olan Uluguş yapıt içinde devinim kazanmıştır ama değışmemiştir. Önemli olan da Uluguş'un değışimi değil, bu karakterin toplumu nasıl değıştirdiğidir. Uluguş'un Dürü için verdiğı savaş, toplumda birlik duygusunu yaratmış ve onlara bir savaşın ve mücadelenin kıvılcımlarını sağlamıştır. Görüldüğü gib, karakter, toplumu değıştirmiştir ve toplumcu bir yazar olan Fakir Baykurt için önemli olan bu değışim dalgasıdır.

Doğa Ulutaş

D1129048

Baykurt romanlarında, ana tema “direnif” ve “baş kaldırı” dır. Yapıtların ana kahramanları, edilgen kalabalıklar içinde etken bireyler olarak öne çıkarlar. Yazar, bireylerin sahip olduğu etkinliğin toplumlara yansması ve özgürlük savaşımlının toplumlara yayılması gerektiği görüşünü savunur yapıtlarında. Yakından tanıdığı ve yaşayışlarına şahit olduğu köy toplumunda birliğin ve beraberliğin umudunu görmüştür, Fakir Baykurt. Bu nedenle, devrimci görüşünü yansıtmak için köy edebiyatını seçmiş, okuyucuya gözden uzak köylerde direnişin savaşımlı veren toplumlari anlatmayı tercih etmiştir.

Fakir Baykurt’a göre, sanatı “yaşamsallaştırmak” gerekmektedir. Romanlar, toplumlara örnek olmalı, onları devrimci görüşlerle donatmalıdır. Fakir Baykurt “Tırpan” yapıtlın ön sözünde şöyle diyor;

“Sanatta devrimci tavır, hayatı değiştirme tavrıdır. Kitaplarımız, bize ün sağlamaktan ya da kalıcı olmaktan önce, toplumu bu yönde etkilemek içindir. Hayatı değiştirme amacına yönelmemiş bir sanat, insanların bilinçlenmesine ve birleşmesine yardım edemez” (Baykurt: Tırpan, 8).

Fakir Baykurt'un sanata yüklediği bu görevin bilincinde yazdığı romanlar, sanatta devrimci tavır ışığı altında toplumlarda savaşımın başlatırlar. Fakir Baykurt'a göre toplumların üzerinde baskı kuranlara karşı verdikleri savaş Kurtuluş savaşının devamıdır ve halkın özgürleşme çabasının göstergeleridir. Aziz Nesin'e göre

Doğa Ulutaş

D1129048

"Yılanların Öcü romanının kahramanı İrazca Türk köylüsünün madde ve ruhça sömürenlere karşı İstiklal Savaşının devamı belleyen Atatürk devrimlerine sahiden inanmış bütün Türklerin anasıdır." (Öner, "Fakir Baykurt'un romanları yeniden ")

Görüldüğü gibi Fakir Baykurt Atatürk ilkelerine bağlı devrimci bir eğitimci olarak, yapıtlarında "direniş" ve "başkaldırı" temalarını bireyler üzerinden toplumlara yansıtarak, Kurtuluş savaşının altmışlı yıllarda devam eden sivil uzantısını okuyucuya aktarmış, bunu yaparken de unutulmuş, göz ardı edilmiş "milletin efendileri"ni ve onların özgürlük anlayışını gözler önüne sermiştir.

"Eğitim alanındaki çalışmalarımın yanı sıra sanatta çabam, bugüne dek gerektiği ölçüde ve nitelikte yazılmadığına inandım köylü yaşayışını, halkçı ve devrimci açıdan yazmayı sürdürmektedir. Türkiye toplumunun en ağır hizmetlerini ve üretim işini yapan insanların bilinçlerindeki ve bilinçaltlarındaki istekleri, tepkileri ve ülkemizdeki belli başlı çelişkileri, sanatın gereklerini de göz önünde tutarak yazmanın bir görev olduğunu her geçen gün biraz daha iyi anlıyorum." (Baykurt: Tırpan,8).

Doğa Ulutaş

D1129048

2.Fakir Baykurt'un Yapıtlarında Başkaldırının Birey-Toplum ve Birey-Birey Çatışması Üzerinden İşlenişı

Bireyin başkaldırısı edebiyatta sıkça kullanılan bir temadır. Başkaldırı bireyin toplumsal ve bireysel çelişkilerinin de devinimi sağlamak ve değişime yol açmak için başvurduğu bir hayatta kalma mekanizmasıdır. Bireyin başkaldırısı, yine toplum içinden başka bir bireye ya da onun temsil ettiği düzene karşı olabilir. Bunun yanında, birey toplumun kendi üzerinde kurmaya çalıştığı düzene ya da parçası olmaya zorlandığı sisteme karşı da başkaldırabilir ki bu durumda topluma karşı başkaldırmış olur.

Fakir Baykurt'un yapıtlarında başkaldırı ögesi ana izlek olarak işlenir. Yapıtlardaki figürler, kendi doğrularını izleyerek çevrelerindeki bireylerle ya da toplumla çatışmaya girerler. Fakir Baykurt romanlarında, toplumla ve bireyle çatışma içinde olan figürler, özgürlüğün, direnişin ve başkaldırının sembolleridir. Devrimci kimliğiyle tanınan yazar, odak figürlerini köy toplumu içinde değer yargıları yozlaşmış karşı figürlerle çatışma içine sokarak yapıtlarında direnişin ve karşı çıkışın

tohumlarını atar. Romanlarında, bireyin toplum ile çatışması ise yozlaşmış köy toplumunun bireyi zorla ittiği sistem kargaşasının çelişkisi işlenir.

“Yılanların Öcü” ve “Tırpan” adlı yapıtlarda, bireyin topluma karşı baş kaldırısı kadın figürler üzerinden işlenmiştir. Fakir Baykurt; birey-toplum çatışmasını

Doğa Ulutaş

D1129048

yansıtırken kadını, ona uygulanan baskıyı temel almıştır. Birey-birey çatışmasında ise odak karakterlerle yan karakterlerin birbirlerine karşı duruşları ele alınır. Para ile güç arasındaki dengesizlikle temellenen birey-birey çatışması aynı zamanda toplumun yozlaşan değer yargılarına da ışık tutar.

3. Fakir Baykurt’un; ”Tırpan” Adlı Yapıtında Birey-Toplum Çatışması

Tırpan yapıtında, birey-toplum çatışmasının yansıtıcısı olan kadın figürlerden olay örgüsü çevresinde gelişen figür genç bir kızdır, Dürü. Olay örgüsü Dürü etrafında gelişse de, aslında yapıtta kadın olgusu, Dürü üzerinde etkisi olan iki karakter üzerinde işlenir. Bu karakterlerden biri Uluguş nine, öteki ise Dürü’nün annesi Havanadır.

Romanın başında, Uluguş nine de Havana da 16 yaşındaki Dürü’nün, yaşlı bir toprak sahibine kuma olarak verilmesine karşı çıkarlar : “...*Biz kız verici falan değiliz Kabak Musdu’ya! Bizim kızımızın emsalı değil Kabak Musdu.*”(Baykurt : Tırpan,86)

Fakat ilerleyen bölümlerde Havana'nın üzerinde kurulan baskıya daha fazla dayanamayarak Dürü'nün evlendirilmesine razı olduğu görülür. Aslında Havana'nın bu pes edişi, kadının toplum baskısı altında inandıklarından ödün vermesi olgusunu işlemektedir. Yapıtın başında Havana kocasından gördüğü fiziksel ve ruhsal şiddete

Doğa Ulutaş

D1129048

rağmen kızının istemediği bir adamla evlenmesini kabul etmemiştir. Ne zamanki, köy halkı Havana üzerinde baskı kurmaya başlar, Havana pes eder.

"...Bir ben ne yapabilirim ki tek başıma? Hacısıyla, hocasıyla geldiler. Kadınları erkekleri ayrı ayrı bindiler omuzlarıma...Ağlayıp inleyip, hem de direnip tartınıp bağrımızı tırmaladığımızla kalıyoruz. Olmaz olası işler varacağına varıyor. Ağların, beylerin dediği oluyor. Yıkılası dünyada hep onların sözü yürüyor..." (Baykurt: Tırpan,134)

Alıntı da Havana'nın kaderci tutumu da görülebilir. O kızından vazgeçtiğinde aslında toplum içindeki söz hakkından da vazgeçmiştir. Evcimen köyünde, tüm Türk köylerinde olduğu gibi kadının söz hakkı yoktur ; *"Ne düşüneceksin, kime danışacaksın? Kariya mı? Kariya tenezzül ettiğin var mı senin? Karının aklını akıldan saydın mı ömründe?"*(Baykurt: Tırpan,32)

Kadının karar mekanizmasında bir rolü yoktur ama alıntıda görüldüğü gibi Havana yine de söz hakkını kullanmaktan, fikrini söylemekten çekinmemektedir. Ama Dürünün evlenmesine razı olduğunda artık bu itiraz hakkını da kaybetmiş, erkek boyunduruğunu tüm benliğiyle kabul etmiştir. Sosyal hayat içinde zaten özgür olmayan Havana, özgürlük arayışını da yitirmiştir.

Doğa Ulutaş

D1129048

Romandaki diğer kadın figür Uluguş nine ise, köy içinde saygı duyulan, bilge bir yaşlı kadındır. Hiçbir zaman düşüncelerini söylemekten çekinmeyen Uluguş'un bu cesareti, romanın kimi bölümlerinde "delilik" olarak algılanır ; "*Bak Havana, bu deli karıyı bir daha evde görmeyeceğim...*" (Baykurt: Tırpan,117)

Dürü intihara teşebbüs ettiğinde, Uluguş, zorla evlendirilmemek için intihar eden kızların hikayelerini anlatır. Dürü'nün intihar etmesini engelleyen tek kişi Uluguş'tur ; "*Sen birincisi değilsin bu hallere düşenlerin! İyi bil bunu! Kendini asmağa kalkanlarında ilki olmayacaksın!...*" (Baykurt: Tırpan,141)

Alıntıda Uluguş'un bahsettiği intiharlar aslında yapıtın ana olgusuna hizmet etmektedir. Yapıtta yazarın desteklemek istediği, direniş olgusu bu kızların çaresizliği üzerinden işlenir. Yapıtın ön sözünde Fakir Baykurt diyor ki ;

"Bakıyorum, bazı arkadaşları kendini asan kızların öyküsünü yaşıyorlar. Kızı istemediği birine vermiş oluyorlar. Kurtulamayınca asıyor o da kendini... Bir ulusun

da bu kızlar gibi davrandığını düşünelim, ne olur sonuç? Böyle olsak, biz Ulusal Kurtuluş savaşına giremezdik, Vietnam halkı, saldırgan Amerika'ya direnemezdi, yenemezdi onu..." (Baykurt: Tırpan,8)

Görüldüğü gibi yapıtta yazar tarafından verilmek istenen Dürü'nün intihar etmemesi, her şeye rağmen direnerek yaşamaya devam etmesidir. Çaresizliğine

Doğa Ulutaş

D1129048

yenilmeyen Dürü, başına gelenleri kader olarak kabul etmeyen, özgürlüğü için savaşan uluslara benzetilir. Dürü'nün özgürlüğü için el ele veren halk da romandaki devrimci tavrın izleğidir.

Uluguş karakterinin romanda ki görevi ana izleğinin verilmesi değildir sadece. O aynı zamanda, toplum içinde kadının da haklarını savunur.

"Her zaman daha tutuşmadan pes ederseniz helbet onların dediği yürür Havana Hanım! Benim bildiğim, her zaman budur kadın kısmındaki, yoksul kısmındaki! Dik duralım, döğüşelim, savaşalım demez kadın kısmı, yoksul kısmı! Yenilmeden yıkılıverir. Pes der hemen..." (Baykurt: Tırpan,134)

Havana'nın aksine Uluguş fikirlerinden vazgeçmez, onları her fırsatta savunmaya devam eder. O belki Havana gibi fiziksel şiddet görmez ama neredeyse romandaki tüm erkek karakterler tarafından tehdit edilir. Bu kişiliğiyle, Uluguş Fakir Baykurt'un yaratmak istediği özgürlüğü için direnen toplumları yansıtır. Dürü romanın

sonunda Kabak Musdu'yu öldürdüğünde de, Koca Linlin tarafından kaçırıldığında da okuyucu Dürü'nün özgürlüğünü yaşlı ve inatçı Uluguş Nine'ye borçlu olduğunu bilir.

Romanda kadının başka bir incelemesi ise, günümüzde de devam eden kadının bir eşya gibi görülmesidir. Kabak Musdu Dürü'yle evlenmek istediğinde en güvendiği şey parasıdır ; *"Hazır param, servetim var! Kalkmışım bir daha*

Doğa Ulutaş

D1129048

evleniyorum. Üstelik emektar avradımı da horlayıp atmıyorum şuraya! Benim saygınlığıma kimse dikleşemez!" (Baykurt: Tırpan,81)

Toplum içinde kadının başka bir boyunduruğu da dindir. Dinin kadın üstündeki baskısını, Dürü'yü evlenemeye razı etmek için gelen Hafız'ın sözleri destekler ; *"Baba hakkının ana hakkından ağır gelmesi gibi, koca hakkı da baba hakkından ağırdır!.. Maşar günü, Allaha itaat etmeyenler yüz elli gün, kocasına itaat etmeyenler bin gün yanacaklar!.."* (Baykurt: Tırpan,114)

Görüldüğü gibi toplum içinde kadın kocasına hizmet etmekle yükümlüdür anlayışı egemendir. Toplumdaki doktrinler kullanılarak kadına baskı yapılmakta, kadın korkutulmaya çalışılmakta ve kocasının sahipliğini kabul etmeye zorlanmaktadır. Buna karşı koyan kadınlar da erkeklerden şiddet görmekte, toplum içindeki rollerini kabul etmeye zorlanmaktadır. Hafız'ın Dürü'yü dini kullanarak korkutmaya çalıştığını duyan Uluguş, Hafıza karşı çıkar; *"Bütün kitapları kendine yordun deli Hafız! Karıya kıza, yoksula bir şey bırakmadın."* (Baykurt: Tırpan,116)

Burada Uluguş'un dini kullanarak eğitimsiz halkın fikirlerini kontrol etmeye çalışan kesime karşı geldiğini görürüz. Uluguş, kadının özgürlüğünü savundurken, bireyin de dini yozlaştıranlar karşısında bilinçlenerek, baş kaldırışını dile getirmektedir.

Doğa Ulutaş

D1129048

4. Fakir Baykurt'un; "Yılanların c" Adlı Yapıtında Birey-Toplum atışması

Fakir Baykurt "Yılanların c" yapıtında birey-toplum çatışmasını çözümlenmek için farklı bir konu seçmiştir. Romanda, köyün zengin muhtarı siyasi otoritesini kullanarak yoksul Bayram ve ailesini ezmek pahasına kendine ve çevresindekilere menfaat sağlamaya çalışır. Bu romanında da Fakir Baykurt Anadolu'nun bilinmeyen, konuşulmayan, göz ardı edilen meselelerine ve ezilen halkına ışık tutar.

Yılanların c yapıtında 3 ana kadın figürü vardır. Bunlar; Irazca, Haçça ve Fatma'dır.

Irazca, romanın başkaldırı temasını işleyen odak figürdür. Hikaye onun ve ailesinin, çoğunlukla oğlu Bayram'ın çevresinde geçer. Irazca ve Bayram arasındaki ilişki klasik bir anne-oğul ilişkisinden farklıdır. Bir baba figürünün eksikliğiyle Bayram annesini, toplumun algısından farklı şekilde bir yol gösterici olarak, Irazca ise Bayram'ı ideal evlat olarak görür. Bayram'ın annesine karşı olan bu saygısı, karısı Haçça ile olan ilişkisine de yansır. Romanın başında Fakir Baykurt yoksul ama mutlu

ve umutlu bir aile tablosu çizerek, okuyucuya aslında her Anadolu erkeğinin sanıldığı gibi kadın üzerinde baskı kurmaya çalışmadığını gösterir. Anadolu'da aslında mükemmel bir iş bölümü vardır, fakat bu uyum köy yerindeki küçük hesaplar tarafından bozulmakta ve yıpratılmaktadır. Şehrin valisi, köylünün “mutluluğunu” ifade eden bir heykel için köylerden para toplanmasını emredince, Karataş muhtarı da

Doğa Ulutaş

D1129048

paranın toplanması için köy içinden evlik araziler satmaya başlar ve ilk kurban yoksul Bayram ve ailesidir. Sanılır ki gariban bayram evinin önüne yapılacak eve hiç ses çıkarmayacaktır ve evinin önüne gübre atılmasına razı olacaktır. Ama işler sanıldığı gibi gitmez. Kara Bayram ailesi tepkisizliklerine güvenenlere karşı ayaklanır. Tepki gösteren “erkek” Bayram değil, “kadın” Irazca’dır.

“Attım kendimi önüne. ‘Öldürmem!’ dedi. ‘Öyleyse ben seni öldürüp gireyim cezaevine, oğlum senin karıyı gene alsın!’Nezni kül gibi geçiverdi. Kolay değil. Ya ölecek, ya öldürecek! Ölse de ölüm, üldürsede ölüm. Çünkü az çok mahpusluk da bir ölümdür dünyada Bayram!” (Baykurt: Yılanların Öcü,70)

Görüldüğü gibi yapıtta kadın ve erkek figürler yer değiştirmiş, Fakir Baykurt romanında kadın yine bir rol üstlenmiş ve yalnızca ailesinin değil, yoksulluğu nedeniyle ezilen ve susan Türk köylüsün hakkını savunmaya çalışmıştır. Irazca ile Bayram arasındaki ilişki işte bu yönüyle bir anne-oğul ilişkisinde farklıdır. Irazca oğlunun emirlerini yerine getiren bir ana değil, aksine oğluna hakkını savunma ve

kendini ezdirmeme emri veren bir kadındır. Irazca hakkını savunurken saldırgan ve girişkendir. Kerpiç kırar, temel doldurur... Kimseden lafını esirgemez, kimseden çekinmez, kimseden korkmaz, köyü ziyarete gelen Kaymakamın yolunu kesip ona derdini anlatır ve asla pes etmez. Bu kararlılığı ve çalışkanlığıyla Irazca Fakir Baykurt'un düşüncelerindeki Türk kadınıni temsil eder. İster şehirde yaşasın ister

Doğa Ulutaş

D1129048

köyde, Türk kadını Kurtuluş Savaşında askerine yardım eden kadınların önderliğinde özgürlüğün ve cesaretin simgesi olmuştur.

Yılanların Öcü yapıtındaki diğer bir kadın figür ise Bayram'ın karısı Haçça'dır. İyi niyetli, temiz kalpli, saygılı, fedakâr, çalışkan, genç Türk köylüsü Haçça... Irazca'ya saygıda kusur etmeyen, çocukları için her şeyi göze alan, kocasıyla beraber çalışan umut dolu Haçça'nın romandaki yeri apayrıdır. O Irazca gibi yiğit değildir belki ama yumuşak-kalplidir. Haceli Bayram'a ve Irazca'ya sinirlenip Haçça'ya saldırdığında, çocuğunu kaybeden Haçça'nın masum ve saf acısı, okuyucuyu yapıtın içine çeker ve ona haksızlık olgusunu tüm çarpıklığıyla baş başa bırakır. Haçça'nın masum hayalleri, bu darbeyi hak etmemiştir. Kara Bayram ailesinin özgürlüğü ve nancı da Haçça gibi haksız bir darbe almış, bu aydınlık insanların gözlerinde ki umut Haçça gelinin bebeğiyle beraber yokluğa karışmıştır.

Yapıtta Irazca ile Haçça arasındaki ilişki de bir gelin-kaynana ilişkisinden çok farklıdır. Irazca Haçça'yı gelini gibi değil kızı gibi sevmektedir; ama Irazca'nın bu iyi

yüreği, karşılaştığı haksızlık karşısında temizliğini kaybeder. Haceli'ye zarar vermek için Bayram'ın Haceli'nin karısı Fatma ile ilişkiye girmesine izin verir ve Bayram ile beraber Haçça'ya ihanet eder. Haçça bu ihaneti ğrenmeyecektir, ğrense de karşı koyamayacaktır ya da tepki veremeyecektir çünkü o Irazca kadar cesur değildir ve toplum içinde Irazca'nın sahip olduğu özgürlüğe kavuşamayacaktır. Bayram'ın Fatma ile girdiği ilişki Irazca'nın, Bayram'ın, Fatma'nın ve Haçça'nın yüreklerindeki saflığı

Doğa Ulutaş

D1129048

kirletmiştir. Ama suçlanması gereken bu masum insanlar mıdır? Bu yanlışlık içine giren kadınlar mıdır? Yoksa, onları bu kirliliğin içine iten, saflığını çoktan kaybetmiş menfaatiler midir? İşte Fakir Baykurt, Haçça karakteri üzerinden okuyucuyu bu ve bunun gibi sorulara yönlendirilir.

5. Fakir Baykurt'un; "Yılanların Öcü" Adlı Yapıtında Birey-Birey atışması

Fakir Baykurt köy edebiyatının öncüsü olarak birey-birey çatışmasını çözümlerken, köylü halkın günlük sıkıntılarını konu olarak seçmiş, okuyucusuna Türkiye'nin yakın ama bir o kadar da uzak köylerinden göz ardı edilen sorunları yansıtmıştır. Yazarın romanlarında çoğunlukla işlediği konu, köy toplumu içinde oluşan maddiyata dayalı sınıf ayrımı ve bunun sonucu olarak zengin bir azınlık tarafından ezilen fakir bir çoğunluğun "ekmek kavgası"dır. oğunlukta olmalarına rağmen köy halkı, yani tarım ve hayvancılık yapan işçi sınıfı, haklarını savunamamaktadır; çünkü köy yaşantısı içinde toprak sahibi zenginlere muhtaç durumdadırlar. Fakir Baykurt bu noktada, işlenen toprakların köy ağalarının elinde

birikmesini ve köylünün kendi toprağı yerine ağanın toprağını işlemek zorunda kalmasını ve bunun sonucu olarak köy yaşantısı içinde zenginleşen ağa azınlığı işe fakirleşen köylü sınıfını irdemiş, bunun nedenlerini sorgulamıştır. Yazar, “Yılanların Öcü” yapıtının ön sözünde diyor ki; *“Kara Bayram Ailesi, bana göre, Türkiye’deki topraksız ya da az topraklı aileler çoğunluğunun bir tipiydi. Bayramgil, yedi yıl önce*

Doğa Ulutaş

D1129048

satılan bir bey çiftliğinden borçla 40 dönüm kadar toprak almış, yüklendikleri borcu yeni bitirmişler.” (Baykurt: Yılanların Öcü,2)

Kara Bayram ailesinin umutları, borçların bitmesiyle canlanmıştır. Onlar artık, kimseye bağımlı değildir. Küçük topraklarında kazandıkları parayı kendileri için, hayatlarını güzelleştirmek için kullanmanın hayallerini kurarlar. İrazca ana ve ailesinin kurduğu bu hayaller, Türk köylüsünün küçük hayatının da bir yansımasıdır. Türk köylerinde yaşayan ailelerin öyle büyük hayalleri yoktur. Yalnızca karınlarına doyurabilmek, çocuklarını düzgün giydirmek ya da çatılarını yeniletmek isterler. Bu küçük hayallerin yanında, Fakir Baykurt okuyucuya büyük mutluluklar sunar oluşturduğu köylerde. “Yılanların Öcü” yapıtının ilk bölümünde okuyucu, Kara Bayram

ailesinin masum hayalleriyle ve sıradan sevinçleriyle karşılaşır. Bu masum yaşantının karşısında, köy muhtarı ve çevresindekilerin Kara Bayram ailesi için başka planları

vardır. Muhtarın köyden para toplaması gerekmektedir ve bu amaçla köy alanından bir ev yeri satmayı düşünür ; *“Bu “hakaret”e katlanacak “arkasız” bir aile seçmeli ki, hiç tepkisi olmasın. Bu aile, Kara Bayram ailesi olabilir.”* (Baykurt: Yılanların Öcü,3) diye özetliyor Fakir Baykurt romanın önsözünde. Yapıt içerisinde, Kara Bayram ailesinin masum hayalleri ile Haceli'nin ve muhtarın “haksız” planları arasında bir çatışma vardır. Kara Bayram ailesinin hayalleri ne kadar zararsızsa, muhtarın ve Haceli'nin planları o kadar hakaret dolu ve yıkıcıdır. Bu noktada yazar, ekmek kavgası veren fakir köylü ile siyasi otoriteyi ve maddi gücü kullanarak köylüyü idare

Doğa Ulutaş

D1129048

etmeye çalışan sınıfın karşılaştırmasını koyar ortaya ; *“Kara Bayram Ailesi'nin mutluluk düşü, kimseye zararı olmayan o küçücük düş, yıkılıverir.”* (Baykurt: Yılanların Öcü,3)

Bu karşılaştırmadan yola çıkarak, köylerdeki siyasi duruma da değinir yazar. Köyün muhtarı, sefil yaşayan bu insanlara karşı sorumlu değil midir? Köy yerinde haklı ile haksızın belirlenmesi, yasakların takibi ve uygulanması da “arkasız” köylüleri özellikle seçen bu muhtarın görevi değil midir? Türkiye'nin unutulmuş köylerinde işleyen bu sistem, şehir tarafından görmezden gelinmektedir ve Fakir Baykurt “Yılanların Öcü” yapıtında bu unutulmuş “devlet meselelerine” değinir. Zaten topraksız, güvencesiz, hayalsiz yaşayan bu insanların, bir de devlet otoritesini kullananlar tarafından kandırılması ve kullanılmasını kabul edilemez bir gerçek olarak gören yazar, yapıtında bu çarpıklığa ışık tutmaya çalışmıştır.

“Yılanların Öcü” yapıtında değinilen bir diğerk nokta, köy yerindeki “güç” olgusunun “para” ile olan ilişkisidir. Kara Bayram, Haçça’ya diyor ki; *“Para adamı yüreklendirir. Para adama cesaret verir. Para adamı konuşturur. Para adamı adam eder Haçça Hanım!...”* (Baykurt: Yılanların Öcü,40)

Böyle düşünen Bayram kendi hakkını nasıl savunabilir ki? Gücün parayla eşdeğer görüldüğü bir toplumda, bireyin hakkını savunması ya da özgürlük arayışı

Doğa Ulutaş

D1129048

eşsiz bir savaşım örneğidir. Bu savaşımı, yapıt içinde Irazca sürdürür. Muhtarın ve Haceli’nin her türlü yıkıcı girişimine karşı ayakta durur. Kerpiçleri kırdırır, temelleri doldurtur, elinden gelen her şeyi dener. Hatta, ümidini kestiği diplomasiyi bile çare olarak görür. Köye ziyarete gelen Kaymakam’a derdini anlatır. Irazca belki okumamıştır ama devlete olan güveni, Muhtarın her türlü saptırmasına rağmen devam eder.

“Ulen insan azıcık dik durur! Azıcık savaşken olur. Güleşmeden daha ayakta pes edemez insan. Pes edersen zulmün önü nasıl alınır ulen? Muhtar’mış, Haceli’ym,ş; haşa huzurdan padişah değil ya! Jandarma umum kumandanı hiç değil! İsterse kumandan olsun!Dünyanın bir kanunu adaleti yok mu?...” (Baykurt: Yılanların Öcü,221)

Görüldüğü gibi Irazca kendi adaletini kendisi aramakta, özgürlük arayışına devam etmekte, maddi manevi ve siyasi baskı karşısında dimdik durmaktadır. Irazca'nın bu "adalet kavgası" Fakir Baykurt'un köy halkında yaşattığı güvenin ifadesidir. Irazca'nın bu kararlılığı Bayram'ı da etkiler. Bayram pes etmeyi her düşündüğünde Irazca Ana onu ikna etmek ve ayağa kaldırmak için oradadır. Bayram diyor ki;

Doğa Ulutaş

D1129048

"Ben öcümü bu dünyada almak isterim! Bugün! Burada! Dostun düşmanın önünde! Benim sorunum bu insanlarla, bugünle, burasıyla!...Göreceğim adaleti bugün görmezsem, bir değeri yoktur." (Baykurt: Yılanların Öcü,235)

Yukarıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi, Kara Bayram ve annesi Irazca, toplumda güç simgesi olarak kabul edilen para olgusuna karşı savaşımalarını, adalet ve hak olgularına dayandırmışlardır.

6. Fakir Baykurt'un; "Tırpan" Adlı Yapıtında Birey-Birey Çatışması

Bireyin yine bireyle olan çatışması çerçevesinde maddi baskıya karşı baş kaldırısı Fakir Baykurt'un "Tırpan" yapıtından "Yılanların Öcü"nden farklı olarak işlenmiştir. "Yılanların Öcü"nü'n tersine, "Tırpan"da ana tema "para" değildir.

Yılanların Öcünde olay örgüsü köy muhtarının para ihtiyacını gidermek amacıyla köy içinden ev yeri satması ile başlar. “Tırpan”da ise Fakir Baykurt köy toplumunda zengin ile fakir arasındaki ahlak ayrımına ışık tutar ; *“Şimdi güya ikiniz de memleketin ileri gelenisiniz! Particilik yapıyorsunuz. Ama bakıyorum, imam nikahı, iki hanım, üç hanım...”* (Baykurt: Tırpan,275)

Jandarma komutanının bu tepkisi çok şey anlatır aslında. Kabak Musdu zengindir. Büyük şehirde, İstanbul’da, Ankara’da tanıdıkları vardır. Köşke sattığı ballardan, peynirlerden çok para kazanmıştır. Köy yerinde bir saygınlığı vardır. Kabak

Doğa Ulutaş

D1129048

Musdu kendini köydeki işçi toplumundan üstün görmektedir. İşte “Tırpan” romanında çocuk yaşta bir kızla evlenmeye çalışan Kabak Musdu, kendisine karşı çıkanlara, maddi gücünü kanıt olarak gösterir. Kabak Musdu’ya göre parası olduğu için istediği kızla evlenemeye hakkı vardır ; *“Diyorsun ki birer tane neyinize yetmiyor. Nasıl olur birer tane? Elimde param var! İçki bilmem, kumar bilmem, ne yapacağım parayı?”*(Baykurt: Tırpan,275)

Görüldüğü gibi Kabak Musdu için Dürüyle evlenmek doğal bir haktır çünkü parası vardır. Kabak Musdu’nun 15 yaşında bir kızla evlenme hakkını kendinde görmesi, köy toplumunun nasıl yozlaştığını gösterir okuyucuya. Fakir ile zengin arasındaki uçurum o kadar artmıştır ki, zengin azınlık fakir çoğunluğu sahiplenmiştir ve sefillettikleri halk üzerinde hak sahibi olmuşlardır. Öyle ki normal şartlar altında

uygunsuz görünen bu evlilik Kabak Musdu zengin olduğu için toplum içinde geçerlilik kazanmıştır.

Kabak Musdu Dürü ile evlenmek istediğinde Dürü'nün annesi Havana ve babası Velikul bu isteğe karşı çıkarlar. Velikul'un bu isteğe itirazı uzun sürmez; *“Hak diyorsun hala! Ne hakkından söz ediyorsun ulan?! Herif diyor ki, işte altın, işte para, Dürü benim!.Sen hala hangi haktan söz ediyorsun.”* (Baykurt: Tırpan,82)

Velikul 15 yaşındaki kızının yaşlı bir adamla evlenmesini böyle kabullenir. Kabak Musdu Dürü'yle evlenme hakkını kendinde gördükten, parayı verdikten sonra

Doğa Ulutaş

D1129048

sefil Velikul ne yapabilir ki bu kararı kabullenmekten başka. Yapıtın başlarında “para”ya karşı baş kaldıran Velikul'un savaşımlı uzun sürmez. O Kabak Musdu'nun emrini kolay kabullenir ; *“...Musdı Efendi! Seni ona veriyorum! Göreceksin, çok rahat edeveksin! Orak yok, tarak yok yarın.”* (Baykurt: Tırpan,106)

Velikul'un Dürü'ye söyledikleri ise farklı bir gerçeğin göstergesidir. Velikul sefilliğin tadına bakmış biri olarak, kızının hayatını kurtarmak istemektedir. Kabak Musdu gibi zengin biriyle evlenirse artık toprakla çalışması gerekmeyecektir. Dürü'nün. Bu noktada yazar farklı bir sorunu getirir gözler önüne. Dürü Kabak Musdu'yla evlenirse rahat bir hayatı olacaktır kuşkusuz ama hayatını yaşayabilecek midir gerçekten? Dürü'nün çalışmak zorunda olmayacak olması, onun hayatını kurtarır mı? Fakir Baykurt burada “zengin olmakla hayat güzelleşir mi?” sorusunu

yöneltir okuyucuya. Hayatı para ile özdeşleştiren Evcimen köyü'nün bir eleştirisini koyar okuyucunun önüne.

Dürü'nün annesi Havana içinse durum farklıdır. Havana'nın isyanı daha uzun sürer. Fakat o da daha fazla dayanamayarak pes eder sonunda.

“Tırpan” yapıtında asıl baş kaldırı, Uluguş'un başkaldırısıdır. Uluguş, Dürü'nün kurtarıcısı olmakla beraber zenginliğin karşısında ayakta durmayı, direnmeyi bilen sefilliğin sembolüdür. Kabak Musdu'dan öte Uluguş'un asıl sitemi, ezilenin yanında olmayan devletedir ; *“Benim oldum bittim umudum yok! Ben onlardan oldum bittim*

Doğa Ulutaş

D1129048

korkarım! Başındaki hükümet hükümet değil ki! Yosulları tutacağına varsılları tutuyor. Şu masumu arkalayacağına, o Şişgöbeği arkalıyor!...Alçattık belimizi, bindikçe bindiniz. Her kahırlarınızı çektik, gık demedik. Bunlar da can mı, insan mı demediniz ay kırılasicalar! Kıtliklar, kıranlar oldu, bir tutam un alıp da, “Hani bizim köylerimiz, yoksullarımız?” diye çıkıp gelmediniz ay devrilesiceler!...” (Baykurt: Tırpan,287-289)

7. Fakir Baykurt'un; “Tırpan” ve “Yılanların Öcü” Yapıtlarında Başkaldırının Benzerlikleri ve Farklılıkları

Fakir Baykurt'un “Yılanların Öcü” ve “Tırpan” yapıtlarında, bireyin toplumla ve diğer bireylerle olan çatışması, içinde bulunduğu çevrede bir farklılık yaratmayı amaçlayan bireylerin başkaldırısını olarak incelenir. Yazar iki yapıtında değişime ve

yenileşmeye aç olan köy toplumunun içinde birer kıvılcım olmaya çalışan odak figürleri merkeze yerleştirmiştir. Çatışma öğeleri ve elemanları benzer olsa da, yapıtların çatışmaları yansıttıkları olay örgüleri ve ana izlekleri farklıdır. “Tırpan” yapıtında, toplum içinde kadın-erkek beraberliği konusu işlenmiş, “Yılanların Öcü”nde ise karşılıklı saygıya dayanan toplum kurallarının yozlaşmışlığı incelenmiştir.

Ana izlekleri farklı olsa da, yapılarda yazarın okuyucuya aşılama çabası devrimci tavrın izleri kolayca belirlenebilir. Edebiyatı, bir değişim ve devinim aracı olarak gören Fakir Baykurt için yapıtlarında ortaya koymaya çalıştığı başkaldırı

Doğa Ulutaş

D1129048

olgusu, Türk toplumunda kıvılcımını gördüğü özgürlüğün ve toplumsal egemenliğin edebiyatta işlenmiş halidir.

Sonuç

Fakir Baykurt’un “ Yılanların Öcü” ve “ Tırpan” yapıtlarında bireyin başkaldırısı toplumdaki değişim sürecinin başlatılması için bir kıvılcım olarak kullanılmıştır. Yapıtlarda ana-karakterler duraksız bir devinim ve savaşım içindedirler. Kendi özgürlüklerini kazanmak ve toplumda özgürlük arzusunu sağlamak için girdikleri bu mücadelelerde, yazarın sanat anlayışı doğrultusunda pes etmemiş ve direnmişleridir.

Kaynaklar

- 1.Baykurt, Fakir. Tırpan. Ankara: Remzi Kitabevi, 1980.
- 2.Baykurt, Fakir. Yılanların Öcü. Ankara: Literatür Yayınları, 2006.
3. Öner, Yağcı. "Fakir Baykurt'un romanları yeniden ". Çatalağaç köyü. 15.04.2008
<<http://www.catalagackoyu.com/htmds/syazar%C4%B1/onery06.htm>>.